

שיעורי
תורה

היכלי תורה

ערש"ק יד תשרי תשס"ט ♦ דף היומי בבלי: בבא בתרא מב ירושלמי: סנהדרין כד

נושאי הדף בעלון

חזקה במקום תפילה בבית הכנסת.....בבא בתרא מב

מצוות כתיבת ספר תורה בשותפות.....בבא בתרא מב

שמע קריאת התורה אם יוצא יד"ח שנים מקרא.....בבא בתרא מג

ארבעת המינים הגדלים בחצירו אם יוצא בהם.....בבא בתרא מג

מכירת בית לנכרי ותביעת הפסד מחמתו.....בבא בתרא מד

מעיל וטלית שהוחלפו בבית הכנסת ולא נמצא המחליף.....בבא בתרא מה

הפסיד התפילה מחמת אונס ממון.....בבא בתרא מו

נתחלפו כליו בבית האומן.....בבא בתרא מו

חזקה לאריס.....בבא בתרא מו

ישראל שקנה מנכרי לאחר הפסח את חמץ חברו.....בבא בתרא מז

מכירת חמץ למי שאינו שומר תומ"צ וימכור חמץ בפסח.....בבא בתרא מח

כפתור ופרח.....עמוד 5

האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בנו לא ידע כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו

בגמרא: אביו - אבי אמו מישראל, אחיו - אחיו מאמו מישראל, בנו - בני בתו מישראל (יומא סו:).

מכאן סמך לדברי הרמב"ם שכתב שכל הקרובים מצד האם כשרים מן התורה להעיד, ופסולם רק מדרבנן. כי הלא משה רבנו דן את החוטאים בעגל בבית דין על פי עדים והתראה, ומה שאמר לבני לוי 'עברו ושובו משענר לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרובו', היינו כדין תורה, שציותה התורה 'יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו'. למדנו מכאן כי היו אלה בני לוי שהעידו בקרוביהם מצד האם שעבדו את העגל, ועל פיהם נתחייבו הללו מיתה בבית דין.

אך יש לומר דהכא שאני, שהרי אמרו חז"ל, כי לכך שבר משה את הלוחות, כדי שיהיו ישראל נידונין על חטא העגל כבני נח, כמו שהיו ישראל קודם מתן תורה, ויהיה דינם קל יותר. אבל שבט לוי היה דינם כישראל גם קודם מתן תורה, כי מעולם, מיעקב ואילך, שמרו את התורה ומלו את בניהם, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ט ה"א), והיה דינם כישראל. מכיון שכן, לא היתה להם קורבה עם ישראל, שישראל ובני נח אין להם קורבה זה עם זה, אפילו בקורבה שמצד האם.

זה שנתן הכתוב טעם ואמר: האמר לאביו ולאמו לא ראיתיו וגו' היינו שהיו כשרים להעיד על שארי בשרם מישראל, וכל כך למה 'כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו', לפי שהיו שומרים את התורה קודם שניתנה, ודין ישראל היה להם מעולם, ואין להם קורבה עם אותם שדין בני נח להם.

ע"פ פנים יפות

צבא בתרא מז

חזקה במקום תפילה בבית הכנסת

בשו"ת משאת בנימין (סי' לא) נשאלה שאלה, באדם שישב על מקום חמיו בחייו ובמותו, ואף לאחר מותו ישב במקומו למעלה משני חזקה, ולאחר זמן רב באו בני חמיו שהם יורשיי, וטענו שמקום זה שייך להם בירושה מאביהם, והוא טוען כנגדם שקיבל את המקום במתנה מחמיו בינו לבינו בלא עדים ומכח זה הוא יושב במקום הזה, והרי ישב בו שני חזקה ולא מיחו בו, ולפיכך מקום זה שייך לו כדין חזקה שיש עמה טענה, האם חזקתו מועילה או לאו.

בתשובתו יצא לדון תחילה, האם טענתו שחמיו הקנה לו המקום נחשבת לטענה המועילה לחזקה, שהרי הקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה ובקנין סודר, וכאן אינו אומר שחמיו לו את המקום בקנין כלשהו, וכל טענתו היא רק מכח ישיבתו על המקום הזה, ואפשר שישביה זו אינה מעשה קנין כלל, וגם חזקה גמורה של הקרקע אין כאן שהרי אין כאן מעשה בגוף הקרקע של נעל וגדר ופרץ, והישיבה עצמה אינה מעשה קנין, שהרי שנינו (לקמן נג:) שהמציע מצעות בנכסי הגר לא קנה כיון שאין זה מעשה בגוף הקרקע, ולכאורה ישיבה על מקום בבית הכנסת לא תיחשב למעשה קניין בגוף הקרקע אלא כהצעת מצעות בלבד.

אך כתב, שבטענה זו אין לערער את מוחזקתו של היושב, כיון שבכל מקום יש לדון את מעשה הקניין לפי ענינו, ולפיכך, אף על פי שהמציע מצעות בנכסי הגר לא קנה, הוא משום שאין דרך להציע מצעות אלא לעשות מעשה בגוף הקרקע, אבל מקומות בית הכנסת זו דרכם לשבת בהם, ולפיכך הדין נותן שישביה עליהם תיחשב למעשה קנין.

אך כתב שממקום אחר יש לבוא ולומר שהחזקה אינה מועילה, שהרי מבואר בסוגיין שאין לבן חזקה בנכסי אביו ולא להיפך, ומבואר בפוסקים שדין זה אמור כלפי כל קרובי המשפחה הקרובים ביותר, וזאת משום שדרכם בכך להשאל זה לזה ואין בישיבתם בנכסים ראייה שקנו הנכסים. לפיכך, גם במקרה דגן לא תהיה ישיבתו במקום התפילה חזקה המעידה על קנין.

מצוות כתיבת ספר תורה בשותפות

בסוגיין מבואר שכן עיר אינו יכול להעיד ולדון על גניבת ספר תורה של עירו כיון שהוא נוגע בעדות זו, ואינו יכול להסתלק מבעלותו על הספר תורה, שהרי כל עוד הוא מתגורר בעירו אף אם אינו בעלים על הס"ת הוא נוגע בדבר שהרי הוא נהנה ממנו ויוצא בשמיעתו, שאני ספר תורה דלשמיעה קאי'.

בבאר יצחק (יו"ד סי' יט) הוכיח מדברי הגמרא שאין יוצאים ידי מצוות כתיבת ספר תורה על ידי שותפות, שקשה שהא יכלו לומר בפשיטות שלכן אינם יכולים להסתלק מבעלותם על הס"ת כדי שלא יפסידו מצוות כתיבת ס"ת שהרי יוצאים יד"ח המצוה אף בשותפות, אלא ע"כ מוכח שאין יוצאים בשל שותפות. אך כתב שיש לדחות זה משום ש"ל שאף אם נאמר שיוצאים בכל מקום בשל שותפות אפילו הכי עכשיו כיון שנגנבה ואינה ברשותם בכל אופן אינם יוצאים, כמו בחמץ שכתוב 'לא יראה לך' וכתבו האחרונים שאם נגזל חמץ לאחד אינו עובר הנגזל על כל יראה שהרי כתיב לך וצריך שיהא ברשותו, הוא הדין בס"ת שכתביב 'כתבו לכם' צריך שתהיה ברשותו, א"כ עכשיו שנגנבה אינם מקיימים המצוה לכן שפיר יכולים להסתלק.

צבא בתרא מז

שמע קריאת התורה אם יוצא יד"ח שנים מקרא

המהר"י ברונא (סי' קג) הביא את דברי מהר"י וייל, שחידש שהשומע קריאת התורה בבית הכנסת אינו יוצא בשמיעה זו ידי חובת קריאה אחת לענין חיוב שנים מקרא, ועליו להשלים שתי קריאות של מקרא ואחת של תרגום נוסף על מה שמע בבית הכנסת, וזאת מאחר ולא יצא ידי חובה בשמיעת קריאת התורה בבית הכנסת מפני שקריאת התורה בביהכ"נ הינה שמיעה ולא קריאה.

המהר"י ברונא פירש שמקור דבריו מדברי הגמ' בסוגיין 'שאני ס"ת דלשמיעה קאי', ומשלא אמרה הגמרא 'לקריאה קאי' אלא 'לשמיעה', למדנו שאין הקריאה נחשבת אלא כשמיעה ואינו יוצא בזה ידי חובת שנים מקרא, כיון שיש לו חיוב לקרוא.

בספר ציונים לתורה לרבי יוסף ענגיל (כלל ט) כתב לדון, האם חיוב קריאת התורה היא חיוב שמיעה ואחד מן הציבור קורא כדי שישמעו כולם, או שהחיוב הוא על כל אחד ואחד מן הציבור לקרוא והקורא מוציאם מדין שומע כעונה, וכתב שכפי שפירשו הראשונים הנ"ל את גמרתינו למדנו שמצות קריאת התורה היא לשמוע ולא לקרוא.

ארבעת המינים הגדלים בחצירו אם יוצא בהם

התוספות בסוגיין (ד"ה דלא) נקטו, שלכל אדם מישראל יש ד' אמות קרקע בארץ ישראל משני טעמים. מאחר וירשו השבטים את הארץ וחלקוה, ואם כן לכל אחד מבני ישראל יש חלק בארץ, ואף על פי שהגויים כבשוה, קרקע אינה נגזלת. ועוד טעם שלכל אדם מישראל יש ארבע אמות שבהן יקבר לאחר מותו, והם שלו עוד בחייו.

בשו"ת מחזה אברהם (או"ח סי' קמב) נשאל, כי לפי דברי התוספות הללו היה לנו לומר שאדם שיש לו בביתו או בשדהו עצים שבהם גדלים אתרוגים או שאר ד' מינים, לא יוכל ליטול מהם לצאת ידי חובת ד' מינים בסוכות כיון שאפשר שקרקע זו אינה שלו, ואף על פי שקנאה בכסף מלא, מכל מקום כיון שקרקע זו נגזלה על ידי הגויים ולאחר גלגולים רבים נקנתה על ידו, אפשר שהיא שייכת ליהודי אחר, שהרי כתבו התוספות שלכל אדם יש חלק בארץ מאז ירושתה וחלוקתה, ואם כן, אפשר שהוא יושב בחלק שאינו שייך לשבטו ובגזילה הוא מחזיקו, ואם כן, יצטרך לקנות מאחר כדי שיהיה שינוי רשות כמבואר במסכת סוכה (ל).

בתשובתו כתב, שאין לחוש ולהחמיר כלל משום כך, כיון שדברי התוספות במחלוקת שנויים, והביא את דברי הרא"ש שחלק על דבריהם. וכן את הרמב"ם (שלוחן פ"ג ה"ז) שפקפק מאד בדבריהם וכתב ודברים אלו דברים קלים הן עד מאוד ורעועים שזה מי יאמר שיש לו חלק בא"י ואפילו הוא ראוי אינו ברשותו. ולפיכך אין לחוש ולהחמיר בזה. והוסיף שגם אם נחוש לחלק ישראל הנה הרי יש לכל אחד שותפות כל שהיא בקרקע, וודאי שאינו מקפיד עליה ונוח לו שיקיימו ישראל את המצוות בד' מינים הגדלים שם.

וראה בשו"ת להורות נתן (או"ח סי' נד-נט) שהאריך בעניין זה, ומסקנתו אף היא שאין לחוש משום כך בקיום מצות ד' מינים להצריך שינוי רשות.

מכירת בית לנכרי ותביעת הפסד מחמתו

נשאלה לפני רב נטרונאי גאון, (ח"מ ס' שנה, הו"ד בסמ"ע חו"מ ס' קעה ס"ק ט) באדם שמכר את ביתו לנכרי ברחוב של יהודים, וקיבל על עצמו לפצותם על כל אונס שיבא מחמתו, ולאחר זמן באו דיירי המקום וטוענים שהנכרי אונס אותם והפסיד ממון שלהם אבל אין להם עדות לדבר. והשיב, שהשכנים נאמנים על טענתם שהגוי הפסידם ואינם צריכים הוכחה לדבריהם, מאחר והנתבע אינו יכול להכחישם ולהשבע כנגדם שהרי אינו יודע שיוכל להשבע, ויש טעם לטענתם כאשר שנינו בסוגיין שסתם עובד כוכבים בחזקת אנס הוא, וכיון שהדרים בשכנות כולם תובעים אותו, אין אומרים שבאו כולם לגזלו שלא כדין, ויש עליהם להשבע כמה גזלם הנכרי וישלם.

מלבד זאת, יש איסור למכור או להשכיר לגוי את ביתו או קרקעו שבשכינות ישראל אם יכול להשכירם לישראל אחר בשוה, ומבואר בסמ"ע (שם ס"ק עג) שאף אם יכול להשכיר לגוי בדמים מרובים מכפי שוויו ולישראל יכול להשכיר רק כפי מחירו בשוק, עליו להשכיר את נכסיו לישראל.

כך כתב גם הפתחי תשובה (ס"ק טו) להלכה, והביא שמבואר בטור ובפרישה שיש ג' שיטות בדבר, להגאונים אסור בכל ענין למכור או להשכיר לגוי אפילו אם הוא עני ומוכרח למכרו לפרנסתו, ואפילו אם יקבל על עצמו כל הפסד שיבוא מחמת מכירתו, ויש חולקים שזה דוקא במוכרו להרויח, אבל לצורך פרנסתו מותר אם מקבל ע"ע כל הפסד שיבא ע"י זה, ולהרא"ש והטור מותר אפילו לכתחילה למכור לגוי, ואפילו אינו מקבל ע"ע כל אונס שיבוא מחמת זה, כיון שאינו מוצא למכרו לישראל, והלכה כהרא"ש, אבל כתב שהוא מודה לדינו של הסמ"ג.

בכסף הקדשים (שם) התיר למכור באופן שהבתים נפרדים זה מזה, ואינם פתוחים לחצר או מבוי אחד אלא לרחובה של עיר, ויש לכל בית גבול ידוע ושטח מסוים שלא שייך בו השגת גבול והפסד.

יש להוסיף בזה את האמור בשו"ע (יו"ד ס' קנא ס"י) שאסור להשכיר בית לנכרי כיון שדרכו להכניס ע"ז לביתו ויש בדבר איסור 'לא תביא תועבה אל ביתך', ובדרכי תשובה (ס"ק כז) הביא כי אנשים שהשכירו את בתיהם לנכרים לא הצליחו בעסקיהם וירדו מנכסיהם.

ובמנחת שלמה (תניינא ס"ק) כתב, שאף שרשאי אדם להשכיר את ביתו למחלל שבת ועובר עבירות, מכל מקום הוא דווקא במשכיר לו במקום שדרים שם מחללי שבת נוספים, וכך אינו חב לשכניו שומרי השבת.

ואמנם באופן שאין היזק לאחרים אין בזה משום לפני עור ואין לחוש שיעבור עבירות נוספות מחמת הבית שאותן לא יכל לעבור לולא השכיר לו את ביתו, כיון שהבית אינו חפץ איסור עבור המומר ואינו כיון שאסור להושיטו לנזיר שהוא דבר האסור עליו. ומלבד זאת, יש לומר שאינו מרבה עבירות על ידי שנמצא בבית, ואת אותן העבירות היה עובר אף בלא בית זה.

מעיל וטלית שהוחלפו בבית הכנסת ולא נמצא המחליף

הפוסקים דנו באדם שהניח את מעילו או חפץ אחר ליד ביהכ"נ או בית המרחץ, ובצאתו רואה הוא שמעילו איננו שם ובמקומו עומד מעיל אחר שיש לשער שבעליו החליפו ונטל בטעות את שלו, אם רשאי הוא להשתמש במעילו של חברו כשם שהוא משתמש בשלו.

בסוגייתנו שנינו, נתחלפו לו כלים בכלים בבית באבל ובבית המשתה לא יטול וכו', ומבואר שדווקא בנתחלפו לו בבית האומן יכול ליטלם לעצמו מהטעם המבואר בגמרא, אך בנתחלפו לו במקום אחר אין להקל בזה ואסור לו ליטלם, ונפסק הדבר בשו"ע (חו"מ ס' קלו ס"ב), ולפי"ז אסור לו ליטול את מעילו על אף שאותו אדם נטל את שלו.

אך הפוסקים חילקו להקל בכמה אופנים, בערוך השולחן (שם) כתב שהמנהג במקומות הגדולים שרבים מתאספים בהם ומניחים המנעלים העליונים בפרוזדור, ובצאתם מצוי שיתחלפו זה בזה ואין מקפידים בדבר עד שיתראו ויחליפו ביניהם, אין חשש גזילה בדבר שכך נהגו.

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה ס"י ט) הביא דברי הערוך השולחן, וכתב שמשמע שלא רק על עירו ומקומות הסמוכים לו כתב זה, אלא על סתם מקומות כשלא ידוע מנהג אחר אמר זה. ואף שלא כתב מנהג זה אלא בנתחלפו נעלים העליונים, משמע שאין חילוק, שהרי לא כתב שמנהג זה הוא דוקא במנעלים עליונים ולא במעיל וכדומה, משמע שגם במעיל הוא מנהג זה, אך נקט מה שיותר מצוי להתחלף בטעות.

והוסיף שזה הדין שתולים שהיה זה הטעות בחילוף הוא רק עד שלא נודע כלום, אבל כשנודע מי הבעלים של המעיל והמנעלים שבידו, והבעלים ההוא לא לקח כלום, צריך זה שלקח בטעות להחזיר להבעלים, ומה ששלו לא נמצא הוא הפסד שלו, משום ששלו נגנב ונאבד. וכתב שאם אין מנהג אחר בזה יש לו לשלם מה שנהנה מהלבישה, ואף שהיה לו רשות להשתמש הוא רק מחמת שהיינו תולים שנתחלפו וחבירו משתמש בשלו כפי הרוב שלא שכיח גניבה ואבידה שם, אבל כשנתברר שלא היו חליפין אלא ששלו נגנב ונאבד והוא השתמש בשל אחרים, יש לו לשלם. וכיוון שלא כתב בערוך השולחן גם על זה איזה מנהג, מסתבר שצריך לשלם מה שנהנה.

בסיום דבריו כתב, אבל מחמת שהמנהג לא נמצא אלא בערוך השולחן יש וודאי מקומות שאין מנהג זה שאין מקפידים אם נתחלפו, ולכן טוב להנהיג זה בכל מקום ומקום ע"י ראשי הקהל, ויפרסמו זה לכל המתפללים כשעושים התקנה, ויהיה כתוב בפנקס תקנה זו, וגם יכתבו על איזה נייר דבוק במקום שמדביקים בכל ענינים המזדמנים בביהכ"נ, שאז יש לתלות שידעו כבר זה כל הנכנסים לביהכ"נ אף אורח באקראי.

בשו"ת שבט הלוי (ח"ו ס"י רלח) נשאל, במי שהחליף בשוגג את כובעו עם אחר ושוב נתבררה לו טעותו ובינתיים אבד הכובע, האם יש לו דין גזלן לענין שחייב באונס, כיון שהשתמש שלא מדעת הבעלים, ואחר שדן בענין גזלן בשגגה הביא את דברי ערוך השולחן, והוסיף שראה פעמים רבות שנהגו כדבריו בפרט בזמן הזה שאין אנשים מקפידים, וממילא שבהשתמשות כזו אף שהיא שלא מדעת לא נעשה גזלן.

הפסיד התפילה מחמת אונס ממון

התרומת הדשן (סי' ה) חידש, שהדין האמור בתפילה שאם נאנס ולא התפלל תפילה אחת מתפלל את התפילה שלאחריה פעמיים אחת תפילת חובה ואחת תפילת תשלומין, אינו אמור רק באונס גמור שמחמתו לא יכל להתפלל, אלא אף באונס מחמת ממון שאילו היה מפסיק לעסוק בו היה נגרם לו הפסד, מתפלל לאחר מכן תפילת תשלומין, שגם זה בשם 'אונס' יקרא. אך הוסיף שלכתחילה אין לנהוג כן, ומעיקר הדין עליו להפסיק ולהתפלל על אף שיגרם לו נזק, אך אם לא הפסיק אינו נחשב מזיד אלא אנוס.

דבריו נפסקו ב**שו"ע** (או"ח סי' קח ס"ח), והוסיף **המ"ב** (ס"ק כד) בשם **החיי אדם**, שאף באופן שהיה טרוד כדי להרויח ממון לקנות ולמכור סחורתו נחשב אנוס, ולא רק כשהיה טרוד למנוע הפסד. ונידון זה הובא בדברי הפוסקים במקומות רבים.

בשו"ת דברי יציב (יו"ד סי' קנב) הביא אסמכתא לדברי התרומת הדשן מסוגין, שהרי מבואר שבאנסוהו למכור מכירתו קיימת, והגמרא מבארת בטעם הדבר, שהרי בכל מכירה יש ענין של אונס ממון, שהרי אם לא שהיה צריך למעות לא היה מוכר ואעפ"כ מכירתו קיימת. ומבואר מדברי הגמרא, שיש שאף אונס ממון הוא בכלל אונס, ואם כן גם לענין תפילת תשלומים יש להשוות אונס ממון לכל אונס שיש לו תשלומים, וכתב שנחשב אונס הכל לפי הענין.

כעין סברא זו, שאונס ממון נחשב לאונס גמור, כתב **באגרות משה** (או"ח ח"ד סי' ב) באדם שביקש להתקבל למקום עבודה שבו דרשו ממנו שלא יכסה ראשו, והתיר לו האגרות משה לעבוד שם על אף תנאי זה, כיון שצורך פרנסתו נחשב אונס ממון הפוטר אפילו ממצות עשה וכ"ש שיפטר מחובת כיסוי הראש שאינו מן הדין אלא מנהג ישראל, והוסיף שהדברים אמורים דווקא במקום שאין זה חוק הגויים לילך בגילוי ראש, אך במקום שחוק הגויים כן הוא הרי זה לאו גמור לילך בחוקותיהם ואסור גם באונס ממון, ועל פי דברי **הט"ז** (או"ח סי' ח סק"ג) וע"ש עוד.

נתחלפו כליו בבית האומן

מי שנתחלפו לו כליו בבית האומן, הרי זה ישתמש בהן עד שיבא בעל הכלי ויטול שלו. ודוקא שנתן לו האומן עצמו, אבל אם לא נתנם לו, אלא אשתו ובניו, לא. ואפילו אומן עצמו, דוקא שאמר לו סתם: הילך טלית, אבל אם אמר לו: הילך טליתך, לא.

חזקה לאריס

אריס לאביו של בעל השדה או לאנשי משפחתו, אין לו חזקה, שכיון שהוא אריס של בתי אבות אין ממחין הבעלים בידו. אבל אם זה הוא שנעשה אריס תחלה, הואיל ואכלה כולה שני חזקה מעמידין אותה בידו ואומרים לבעלים: היאך אכל שנה אחר שנה ולא מחיתם בידו. אבל בעלים מחזיקין בשל אריסין.

אריס של בתי אבות שהוריד אריסין תחת ידו, יש לו חזקה, שאין מורדין אריסין אחרים לנכסי אדם והוא שותק, אבל אם חילק לאריסין אחרים שהיו בה, אין לו חזקה, שמא ממונה על האריסים עשו אותו.

ישראל שקנה מנכרי לאחר הפסח את חמץ חבירו

בסוגיין מבוארת תקנת סיקריקון ומקורה בגיטין (נה:), שאדם שקנה קרקע מגזלן אנס הידוע כהורג ללא דין ומשפט, קנינו אינו קנין ועליו להחזיר לבעלים את הקרקע, ואף על פי שחזר וקנה השדה מהבעלים, מקחו בטל כיון שאנו תולים שהסכים רק מחמת פחדו מהסיקריקון.

בגיטין (שם) אמרו, שבי"ד של אחריהם קבעו שהלוקח מן הסיקריקון מקחו קיים, ומכל מקום הבעלים קודם לכל אדם לקנות, ואם לקחו אדם אחר תוך שנים עשר חודש יכול הבעלים ליקח מיד הלוקח, עיי"ש.

בשו"ת משאת בנימין (סי' מג) חידש, שגוי שקנה את חמצו של ישראל קודם הפסח כנהוג מקדמת דנא, אם קדם וקנה ישראל אחר מיד הגוי את חמצו של חבירו המקח בטל, וחייב אותו ישראל הקונה להחזירו לבעליו הראשונים, וביאר, שאף על פי שהמכירה לגוי היא מכירה גמורה וזאת בכדי שלא יעבור על איסור 'בל יראה' במכירה שאינה גמורה, מכל מקום יש להביא ראיה מדין זה של סיקריקון שמקח שנעשה שלא ברצון הבעלים הוא קודם ליקחה מכל אדם, ולפיכך גם בחמץ אע"ג שמכר במכירה גמורה לנכרי, כיון שענינו רואות שלא מתייאש ממנו ומאמין הוא בדעתו שיחזיר לו הנכרי, בלי ספק שהוא קודם לכל אדם, ואף אם קדם אחר וקנה מן הנכרי יוצא בדיונים.

והוסיף, שנראה שבנידון דידן יותר סמכה דעתו של הבעלים שיחזור החמץ אליו מלגבי סקריקון, מפני שבסוגיין מיראת המיתה הוא נותן לו את השדה, ואע"פ שאינו בוטח עליו שיחזיר לו הקרקע עכ"פ הוא מוכרח ליתן לו, אבל בחמץ מי הכריחו למכור לנכרי בדבר מועט, וכי לא היה יכול למכור החמץ קודם הפסח בשער הזול, אלא מוכרח מפני שהוא בטוח בנכרי שיחזיר לו החמץ אחר הפסח בלי שום היזק, ועוד טעם בדבר, שבסיקריקון אעפ"י שלא היה מתייאש מן הקרקע לגמרי, מ"מ היה יודע בודאי שלא יחזיר לו הקרקע אם לא ברצויו כסף, שהרי הנכרי אנס הוא ורוצה להורגו, משא"כ בחמץ שמסתמא כשהוא מוכר מוכר לנכרי אוהב ומכירו, ונאמן בעיניו שיחזיר לו, הלכך אין כאן יאוש לגמרי ובלי ספק שזה הלוקח חמץ של חבירו אחר הפסח מיד נכרי שצריך להחזירו לבעלים.

וכתב יתירה מזאת שנראה לומר שגם הדמים שנתן הלוקח בעד החמץ פשוט שאין צריך להחזיר לו אם נתן הלוקח להנכרי יותר מהראוי, עיי"ש.

המג"א (סי' תמח סק"ד) הביא את דבריו, אבל כתב טעם אחר לדין זה, שכשמכר לנכרי מכר רק על דעת הנכרי ולא שימכרנו לאחר.

המחצית השקל הקשה על טעמו של **המג"א** שהרי בהפקר אינו הפקר עד שיפקיר לכל העולם, וא"כ גם במכירה צריך להיות כך הדין שהמכירה תחול רק אם מוכר לכל העולם, וביאר עפ"י דברי **הט"ז** שרשאי להתנות עם הגוים בשעת המכירה שאינו רשאי למכרו לאחר, אלא רק להחזיק החמץ לעצמו או ימכרנו שוב להמוכר, ואז אין ישראל אחר רשאי לקנותו, ואם מכר לישראל אחר יכול לתובעו שהרי זכות זה שייך לעצמו ולא חלה המכירה לאחר.

מכירת חמץ למי שאינו שומר תומ"צ ומכור חמץ בפסח

הגמרא בסוגיין מביאה את הדין של כפיית בעל שאינו רוצה לגרש כאשר על פי הדין הוא מחויב לעשות זאת, ומבואר בגמרא שדין זה אינו כמו תלויה וזבין, משום שבכפיה על גט יש סיבה נוספת לכך שהיא מועילה מפני שמצווה לשמוע דברי חכמים.

ידועים דברי הרמב"ם (גירושין פ"ב ה"כ) בעניין זה, שכתב, מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם הכוהו גוים ואמרו לו עשה מה שישראל אומרין לך ולחצו אותו ישראל ביד הגוים עד שיגרש הרי זה כשר, וכו', למה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל, שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה, לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו.

בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' קצד) נשאל אודות בעל עסק שביקש מהרב למכור את חמצו לגוי קודם הפסח, והרב יודע בוודאות שימכור בחנותו חמץ בפסח, האם יש טעם למכור חמץ זה, מאחר וברור הדבר שבעל העסק אינו מאמין במכירה שהרי בתוך הפסח מוכר את החמץ ונוהג בו מעשה בעלות.

בתשובתו כתב, שאין ספק שראוי למכור החמץ על מנת להצילו מאיסור בל יראה והמכירה קיימת, מאחר ואף שהוא אינו שומר תומ"צ וודאי שבסתר לבו רוצה הוא לקיימם אלא שהולך אחרי תאוות לבו, וכמו שמבואר בדברי הגמרא כאן וביתר שאת בדברי הרמב"ם.

אמנם **בשו"ת בית שערים** (או"ח סי' קצו) כתב בנדון דומה, שאין ללמוד מהמבואר בסוגיין ובדברי הרמב"ם לענין זה, שכן הרמב"ם דקדק בלשונו וכתב שהסיבה שהכפיה מועילה היא מחמת שרוצה להיות מישראל, לא כן בנידון דידן שנוהג כמומר לכל דבריו, ונראה שאין רצונו להיות מישראל, ולפיכך אין האומדנא הזו קיימת לגביו.

וכן כתב **המהרי"ק** (שורש סג) שאין לכפות על מומר גירושין מטעם זה, מאחר ואינו חפץ להיות בכלל ישראל. ואף שיש חולקים עליו לענין גט, הוא מפני שפירשו הלכה זו שלא כדברי הרמב"ם, אלא כדברי תוס' (ד"ה אילימא) שכל שמחויב לדבר הרי הוא כמכר, והרי תלויהו וזבין זביניה זביני. וכתב עוד שאפשר דוקא כשהוכה תשש יצרו כמו שכתב הרמב"ם ולא בזה שעושה את מעשה המכירה בלא כפיה, ואין מה שישר את יצרו.

אמאי שמירה בבעלים היא

פירש רשב"ם וקיי"ל בבבא מציעא (צה). שמירה בבעלים פטור וכו' עיי"ש. להבין הענין מה שפטרה תורה שאולה בבעלים, יש לומר דהנה כבר רמזנו בפרשת וירא (מאמר יא) שהגם דכתיב (קהלת ז כ) 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', עם כל זאת צריך לידע אשר גם בשעת העבירה הקב"ה נותן לו כח וחיל לעשות העבירה, רק מחמת חמימות התאוה ותבערת היצר הרע אשר לא ינוח ולא ישקוט בע"כ נלכד ברשתו, ובכח שנותן לו השי"ת עושה העבירה רחמנא ליצלן. וזה פירוש הפסוק (דברים לא כז) 'ממרים הייתם עם ה', היינו, גם בעת שאתם ממרים ומכעיסים למקום, בעת ההיא תהיו עם ד', ותדעו שכל הוא מכוח ית"ש, ואז אין העבירה גדולה כל כך. אבל מי שעובר עבירות וסובר שאין רואה אותו ומסיר השגחת הבורא בעת ההיא, אוי לו ואוי לנפשו. וגם כאן נרמז כמו כן, דכתיב (שמות כב יא) 'אם גונב יגנב מעמו ישלם לבעליו', רומז אם גברה הסטרא אחרא וגנבה מצד הקדושה, כי כל העבירות שאדם עושה הוא בתורת גניבה וגזילה מה שהסטרא אחרא גונבת מן הקדושה ליקח לחלקה וצריך לשלם לבעליו ולשוב בתשובה שלימה לפני השי"ת. אבל 'אם בעליו עמו', רומז שידע אשר הקב"ה רואה מעשיו גם בעת ההיא, רק שאור שבעיסה מעכב, והתחרט גם בשעת מעשה, רק בהכרח שומע לדברי היצר, אותו האדם לא ישלם כי אנוס הוא ורחמנא פטריה.

(עטרת ישועה, משפטים)

לא ניחא לי דליהו לוח רשע ולא ישלם

איתא באבות (פ"ב מ"ט) בענין איזה דרך טובה שידבק בה האדם, אמר רבי שמעון הרואה את הנוולד, ובדרך רעה שיתרחק ממנה האדם, אמר רבי שמעון הלוח ואינו משלם. ולכאורה שאר התנאים הנזכרים שם אמרו דבר והיפוכו, ובדברי רבי שמעון מה דבר והיפוכו שייך ביה. ונראה לפרש, במה שאמר הרואה את הנוולד ולא אמר את העתיד, אבל כך אמר החכם (משלי כו יג) 'אמר עצל שחל בדרך ארי בין הרחובות', ואיך שייך שאדם מתיירא ללכת חוצה אולי יכשל, אבל אם כבר אירע לאחד מכשול במקום הזה, שייך לומר שכל אחד ידאג ויפחד אולי יכשל במקום הזה. ולכך אמר הרואה את הנוולד, דלשון נולד שייך על העבר ועל העתיד, כדאיתא במסכת (נדרים לד): דמשמע הכי ומשמע הכי. והנה כל אחד מישראל מחוייב ללות לחבירו כשמבקש ללות, ואם אחר כך אינו יכול לשלם אינו יכול לנגוש אותו, ואעפ"כ הלוח אינו רשע בכך, ולכן לא אמר הכתוב לוח רשע 'ולא שלם', אלא 'ולא ישלם', שמעיקרא בשעת הלואה לוח על דעת שלא לשלם. וזה הדרך שייך גם כן נגד הקב"ה, הצדיק רואה את הנוולד, ההתחייבות מהעבר ואת העתיד, שבכל יום ויום נעשה בעל חוב יותר להקב"ה, לכן לא מבקש מה' שום נס ושום רבוי ושפע, כי יודע בעצמו שאינו יכול לפרוע, אך עכ"פ רצונו כל זמן לפרוע, ולכן הוא דרך טוב. ודרך רע להיפוך, כעין לוח רשע ולא ישלם, דהיינו בשעת קבלת ההתחייבות אין בדעתו לפרוע, כי סובר כל מה שזימן לו ה', אינו מספיק לו ודעתו שכל מה שיש לבני אדם אחרים נגזל ממנו והכל הוא שלו, ואינו נעשה מחוייב לה' על שום דבר, ונכון הוא לשון רבי שמעון, אחד הלוח מן האדם כלוה מן המקום.

(חתם סופר, קרה)

נְשִׁיר חֲדָשׁ אֶשְׁיָרָה לָךְ

מקראות גדולות המבואר בראשית א'

מלאכה שזורה בחכמה, ביאורים נפלאים לצד דיוק נוסחאות, כונסו אלי יצירת הפלאים, הניצבת בגאון בראש הכתר של טרקליני התורה, שיר חדש אֶשְׁיָרָה לָךְ.

חומש עם פירוש הרמב"ן המבואר בראשית א'

- פירוש רש"י השלם עם ביאור חדש מלוקט ממפרשי רש"י.
- פירוש הרמב"ן מוגה ומדויק בדקדוק רב ע"פ כת"י ודפו"ר ברוב פאר והדר.
- ביאור הרמב"ן - מבאר דבריו הדק היטב, עוד לא היה כבושם הזה.
- מקורות ועיונים - לקט נרחב ממאמרי חז"ל והשלמת העניינים הנידונים בדברי הרמב"ן.
- ספר הגימטריאות לרמב"ן - יו"ל לראשונה מתוך כת"י אשר היו גנוזים מאות שנים.

חומש אור החיים המבואר בראשית ב'

- פירוש רש"י השלם עם ביאור חדש מלוקט ממפרשי רש"י.
- פירוש 'אור החיים' מוגה בדקדוק רב ע"פ דפו"ר בתכלית הפאר.
- ביאור 'מאורי אור' - על האוה"ח הק' בדרך הפשט.
- ילקוט מאורי החיים - לקט נרחב ממקורות מאמרי חז"ל ומובאות מספה"ק על אור החיים.
- מהדורה מנוקדת, מפוארת ומאירת עינים

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66